

De Taallijn. Peuters *Interactief* met Taal

Er was eens ... **Activiteitencyclus toveren**

Dorien Stolwijk en Willy van Elsäcker
Redactie José Hillen en Annie van der Beek

Inhoudsopgave

Belangrijke achtergrondinformatie	3
Voorbeeld van een planningsrooster	5
Activiteitencyclus <i>Er was eens ...</i> Voorbereiding	7
Fase 1 – Introductie	12
Fase 2 – Kernwoorden	16
Fase 3 – Verhaallijn	20
Fase 4 – Doorgaan op het thema	22
Fase 5 – Napraten	24
Eindevaluatie	26

Belangrijke achtergrondinformatie

Waarom is de Taallijn ontwikkeld?

Het Expertisecentrum Nederlands en Sardes hebben de afgelopen jaren de Taallijn VVE ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Het doel van de Taallijn VVE is de effectiviteit van de taalstimulering van leidsters en leerkrachten te vergroten. De Taallijn biedt handreikingen voor het beperken van de achterstand in taalontwikkeling op jonge leeftijd. Onderzoekresultaten geven aan dat een vroege aanpak van taalachterstanden effect heeft.

De Taallijn is gebaseerd op de principes van interactief taalonderwijs, zoals die in eerdere publicaties van het Expertisecentrum Nederlands uitgebreid beschreven zijn. De vijf speerpunten van de Taallijn zijn Mondelinge taal, Werken aan woordenschat, Beginnende geletterdheid, ICT en multimedia en Ouderbetrokkenheid.

De Taallijn voor peuters

De Taallijn voor peuters is ondertussen landelijk ingevoerd. Door Sardes zijn verschillende cursussen voor peuterleidsters ontwikkeld, variërend van aparte modules voor de speerpunten tot een geïntegreerde cursus waarbij alle speerpunten aan de orde komen. In het boek *Peuters Interactief met Taal* (Stoep & Van Elsäcker, 2005) wordt de Taallijn uitgebreid beschreven. Bij de Taallijn voor peuters zijn tevens drie cd-roms ontwikkeld met praktijkvoorbeelden: *Interactief voorlezen aan peuters*, *Gesprekken met peuters* en *Werken aan woordenschat*. Dit schooljaar verschijnt op de website een serie uitgewerkte, concrete activiteitencycli voor peuters, waarvan deze cyclus er één is. Werken met de Taallijn houdt in dat leidsters eerst deelnemen aan een cursus, en vervolgens zelfstandig kunnen werken met de activiteitencycli.

De Taallijn voor kleuters

De Taallijn biedt een doorgaande lijn van peuterspeelzaal naar basisonderwijs. Sardes heeft voor groep 1 en 2 een geïntegreerde cursus ontwikkeld waarin alle vijf speerpunten van de Taallijn aan bod komen. Nadat de leerkrachten bekend zijn gemaakt met de principes en speerpunten van de Taallijn, kunnen ze zelf aan de slag. Binnen de Taallijn is een aantal kant-en-klare activiteitencycli ontwikkeld. Leerkrachten kunnen deze geheel of gedeeltelijk uitvoeren. Met behulp van een checklist kunnen ze bijvoorbeeld bepalen welke Taallijn-speerpunten in hun eigen programma's nog onderbelicht zijn en aanvullende activiteiten kiezen uit een Taallijn-thema.

Ook voor kleuters verschijnt dit schooljaar op de website een serie uitgewerkte, concrete activiteitencycli. De uitgewerkte thema's voor groep 1 en 2 zijn ook bruikbaar in groep 3, zeker in de eerste helft van het schooljaar. Voordat leerkrachten aan de slag kunnen met een thema van de Taallijn, dienen zij eerst een nascholingscursus te volgen. Daarnaast is het boek *De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2* (Van Elsäcker, Van der Beek, Hillen & Peters, 2006) onmisbaar bij het uitvoeren van een activiteitencyclus. In dit boek staat achtergrondinformatie over de Taallijn, de vijf speerpunten, en de opbouw en uitvoering van een activiteitencyclus. Bij het boek hoort een dvd met video-opnames van diverse activiteiten in groep 1 en 2 (*Praktijkvoorbeelden van de Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2*). Op de dvd staat tevens een aantal instrumenten dat bruikbaar is bij de uitvoering, zoals een planningsrooster, een checklist om een sterkte/zwakte analyse te maken en een aantal observatie-instrumenten.

De Taallijn in het (speciaal) basisonderwijs

Diverse activiteitencycli worden momenteel uitgetoetst in een aantal scholen voor het speciaal basisonderwijs. Scholen die interesse hebben in het uitproberen van de Taallijn kunnen contact opnemen met Sardes (030- 2326200).

Sylvia Peters
Nijmegen, oktober 2006

Meer informatie over de bijbehorende boeken en dvd's of over scholing in de Taallijn in de diverse regio's is te vinden op www.detaallijn.nl. Boeken, cd-roms en de dvd zijn te bestellen via www.lcowijzer.nl. Informatie over cursussen in de diverse regio's is ook te verkrijgen bij Sardes (030- 2326200).

© 2006 Expertisecentrum Nederlands

Deze uitgave is voorbehouden aan begeleiders en deelnemers van het trainings- en ondersteuningstraject van de Taallijn (zie www.detaallijn.nl). Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag voor commerciële doeleinden worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnames, of op enige andere wijze, zonder nadrukkelijke verwijzing naar Sardes en het Expertisecentrum Nederlands.

EXPERTISECENTRUM

Nederlands

Voorbeeld van een planningsrooster

Mondelinge taal

Werken aan woordenschat

Beginnende geletterdheid/interactief voorlezen

Ict en multimedia

Ouderbetrokkenheid

Tijd	Fase en activiteit	Speerpunten
Vooraf	Vorbereiding	
	Leidster bereidt thema voor: vorbereiden anker: de tovertruc organiseren, selecteren kernwoorden bij thema en prentenboek, verzamelen boeken en materialen, vorbereiden gezinsportfolio en woordenmap, vorbereiden inrichting speelleeromgeving, activiteiten plannen, ouders inlichten over het thema en hen vragen te helpen bij activiteiten	
Week 1	Fase 1: Introductie	
30 min.	Start van het thema: een tovertruc (digitale) foto's maken	
15 min.	Nabespreken anker: beeldwoordenweb maken	
.. x 15 min.	Introductie thema, daarna in kleine kring foto's bekijken	
.. x 15 min.	Verkennen prentenboek in kleine kring	
.. x 10 min.	Nabespreking in kleine kring: kernwoorden verduidelijken	
10 min.	Introductie prentenboek in grote groep	
10 min.	Interactief voorlezen van prentenboek aan hele groep	
10 min.	Nabespreken: kernwoorden verduidelijken	
15 min.	Een lied	
10 min.	Ouders betrekken bij het thema Gezinsportfolio gaat mee naar huis	

Week 2		Fase 2: Kernwoorden	
10 min.	Introductie met de tovenaar		
10 min.	Verhaal nogmaals voorlezen		
10 min.	Nabespreking met aandacht voor kernwoorden		
15 min.	Verwerkingsactiviteiten		
10 min.	Boekenmuur uitbreiden		
15 min.	Portfolio's bekijken		
Week 3		Fase 3: Verhaallijn	
15 min.	Introductie: luistervraag		
10 min.	Derde keer voorlezen, de verhaallijn		
15 min.	Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn		
20 min.	Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn		
15 min.	Naspelen van het verhaal		
Week 3		Fase 4: Doorgaan op het thema	
10 min.	Introductie: boeken over hetzelfde thema		
10 min.	Voorlezen van nieuwe boeken		
10 min.	Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek		
20 min.	Verwerkingsactiviteiten rondom het thema		
.. x 10 min.	Gesprekken in de kleine kring		
.. x 10 min.	Digitaal prentenboek bekijken op de computer		
Week 3		Fase 5: Napraten	
10 min.	Gesprek bij de boekenmuur: <i>Wat weten we nu?</i>		
15 min.	Voorwerpen thema bij elkaar zoeken		
10 min.	Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bespreken		
15 min.	Peuters vertellen het verhaal zelf na		
20 min.	In de hoeken spelen met de voorwerpen		
10 min.	Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio		
	Boek met voorwerpen gaat in koffer mee naar huis		
Na afloop		Eindevaluatie	
30 min.	Leidsters bespreken na wat goed en minder goed liep. Verslaglegging en bewaren van materialen		

Activiteitencyclus *Er was eens ...*

Thema: *Toveren*
Anker: *Een tovertruc*

Alle thema's van de Taallijn bieden talige activiteiten rondom de vijf speerpunten: Mondelinge taal, Werken aan woordenschat, Beginnende geletterdheid/interactief voorlezen, ICT & multimedia en Ouderbetrokkenheid. Een activiteitencyclus voor peuters heeft vijf fasen, waarin het centrale prentenboek een grote rol speelt. Dit prentenboek wordt meerdere malen voorgelezen, zodat woordenschat, zinsconstructies en verhaalbegrip de kans krijgen zich langzaam te ontwikkelen. De verschillende fasen bij het voorlezen worden ook beschreven in het boek *Peuters Interactief met Taal* (Stoep & Van Elsäcker, 2005). In dit boek is tevens uitgebreide achtergrondinformatie te vinden over de vijf speerpunten van de Taallijn en de benodigde leidstervaardigheden.

De activiteitencyclus voor peuters *Er was eens ...* is gericht op toveren. Er bestaat ook een activiteitencyclus *Er was eens ...* voor kleuters. Deze activiteitencyclus voor kleuters is gericht op sprookjes. Elk thema van de Taallijn begint met een anker. Een anker is een gezamenlijk startpunt van de activiteitencyclus dat de kinderen aanspreekt en motiveert. Het anker voor dit thema is een tovertruc: de leidster (of een andere tovenaer) tovert het centrale prentenboek te voorschijn.

Vorbereiding

- Ouders inlichten
- Anker voorbereiden: de tovertruc
- Woorden selecteren bij thema en prentenboek
- Boeken en materialen verzamelen
- Vorbereiden van een gezinsportfolio
- Planning maken voor activiteiten
- Stimulerende speelleeromgeving creëren

Ouders inlichten over het thema Er was eens ...

De leidster geeft een informatiebrief voor de ouders mee naar huis over het thema (zie voor een voorbeeld bijlage 1). De kinderen 'schrijven' mee aan deze brief, door er iets op te tekenen of te kleuren. Deze brief kan ook een onderdeel van het gezinsportfolio zijn dat later in dit hoofdstuk besproken wordt. In de brief kunnen de ouders worden uitgenodigd om mee te helpen met het verzamelen van materialen bij het thema of te assisteren bij diverse activiteiten.

Vorbereiding van het anker: de tovertruc

Het anker voor deze cyclus is een tovertruc, waarin het centrale prentenboek te voorschijn wordt getoverd. De leidster kan zich als tovenaar verkleden of hiervoor iemand anders vragen. Een beschrijving van ankergestuurd leren is te vinden in het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 20.

De tovenaar onderneemt samen met de kinderen een aantal tovertrucs en tot slot tovert hij of zij het centrale prentenboek *Tito tovenaar* van Guido van Genechten (2005) te voorschijn. Tijdens het toveren maakt de leidster foto's van de tovertrucs en de kijkende en helpende kinderen.

Selectie van kernwoorden bij het thema

Tijdens een nieuw thema komen peuters in aanraking met nieuwe woorden. Een aantal kernwoorden bij het thema wordt bewust aangeleerd en geoefend. Hieronder staat een lijst van kernwoorden die belangrijk zijn bij het thema *Er was eens ...*. De leidster maakt een keuze uit de kernwoorden; ze kan hierbij gebruik maken van toetsgegevens of eerder gemaakte observaties. Bij de selectie van woorden kan ook gebruik gemaakt worden van de thematische woordenlijst van Kienstra (2003). Het selecteren van woorden is beschreven in het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 58.

Kernwoorden bij het thema

het (tover)boek, de (tover)drank, de (tover)hoed, de (tover)spreuk, de (tover)stok, de (tover)truc, de (tover/kook)pan, de bezemsteel, de heks, de tovenaar, goochelen, koken, roeren, strooien, toveren, vliegen, zwaaien, gelukt, grappig, leuk, mislukt, niet leuk

De leidster maakt een verdeling in eenvoudige kernwoorden, die geschikt zijn voor de minder taalvaardige kinderen en moeilijke kernwoorden voor de meer taalvaardige kinderen. Natuurlijk kan er overlap tussen de woorden voor beide groepen zijn. Aan het begin van de cyclus is het doel dat de kinderen de geselecteerde kernwoorden receptief (passief) beheersen. Aan het einde van de cyclus moeten ze de meeste kernwoorden ook productief (actief) beheersen.

Selectie van kernwoorden bij het prentenboek

Bij het thema *Er was eens ...* wordt het prentenboek *Tito tovenaar* van Guido van Genechten (2005) gebruikt. In onderstaande lijst wordt een aantal kernwoorden uit het prentenboek gegeven. Ook uit deze lijst selecteert de leidster de woorden die zij wil behandelen en houdt daarbij rekening met het taalniveau van de kinderen. Evenals bij de themawoorden maakt ze zowel voor de minder taalvaardige als voor de meertaalvaardige kinderen een lijst met ongeveer vijftien kernwoorden. Er kan weer overlap tussen beide lijsten zijn.

Kernwoorden bij het prentenboek:

het (tover)poeder, het applaus, de assistent, de bal, de bloem, de bodem, het circus, de (tover)hoed, het konijn, de mantel, de muis, het optreden, de (tover)stok, de tovenaar, de (tover)truc, optreden, geloven, kijken, leren, strooien, toveren, zwaaien, geweldig, leeg, traag

Inhoud van het prentenboek

Hecko, de goochelaar van Circus Rondo, is fantastisch. Hij kan echt toveren. Met alleen wat toverpoeder, een toverstokje en een grappige toverspreuk tovert hij de gekste dingen uit zijn hoge hoed. Dat wil clown Tito ook wel kunnen. Maar hij is verlegen en onzeker. Met zijn eigen hoed lukt het niet.

Boeken en materialen verzamelen

De leidster informeert bij de bibliotheek voor het lenen van een leskist over het thema toveren. In deze leskist kunnen aan het thema verwante boeken zitten, maar ook speelleermaterialen. De leidster verzamelt zelf ook boeken over het thema (voor boeksuggesties zie bijlage 2). Ook vraagt ze de peuters en hun ouders om boeken of andere materialen mee te brengen die te maken hebben met het thema toveren.

Ict

In de computerhoek kunnen de kinderen via een digitale fotoshow de foto's van de tovertruc bekijken, spelletjes over toveren spelen of luisteren naar verhalen en liedjes over toveren. De leidster kan het prentenboek *Tito tovenaar* zelf digitaliseren en een plaats geven in de computerhoek. Een stappenplan voor het maken van een digitaal prentenboek staat op de website www.detaallijn.nl. Een beschrijving van de computerhoek en suggesties voor ICT-gebruik zijn te vinden in het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 75-81 en 94-95.

Gezinsportfolio

Voor alle kinderen komt er een eigen gezinsportfolio; een beschrijving van het gezinsportfolio staat in het boek *Peuters interactief met Taal*, pagina 82. In bijlage 3 staat een voorbeeld van een gezinsportfolio voor deze activiteitencyclus. De kinderen verzamelen een aantal werkjes voor in het gezinsportfolio. In het gezinsportfolio is op enkele bladzijdes al voorgedrukt wat de bedoeling is en er zitten lege bladzijdes in waar de kinderen zelf hun werk kunnen inplakken. Zowel ouders als leidsters kunnen met een portfollio de ontwikkeling van het kind volgen.

Woordenmap

De leidster kan in het gezinsportfolio of in een woordenmap bijhouden welke nieuwe woorden de kinderen hebben geleerd. Ze gebruikt de kernwoorden als uitgangspunt. Op het moment dat meerdere leidsters of groepshulpen aanwezig zijn kan één van hen noteren welke woorden de peuters begrijpen of gebruiken. De peuters worden niet op een schoolse manier overhoord; de leidster maakt notities van de woorden tijdens betekenisvolle activiteiten, zoals een taal- of woordspelletje of een gesprek bij de boekenmuur. Ook kan de leidster de woordkennis evalueren door plaatjes of tekeningen bij de kernwoorden in het gezinsportfolio of de woordenmap te plakken en na een aantal weken of maanden met de kinderen na te gaan of ze de woorden nog kennen. Voor het bijhouden van de woordenschat, zie *Peuters Interactief met Taal*, pagina 60 en 106.

Planning maken voor activiteiten

De leidster maakt een planning voor de activiteiten van de voorleescyclus. Aan het begin van deze activiteitencyclus staat een voorbeeld van een planningsrooster dat hierbij een hulpmiddel kan zijn. Belangrijk is dat het anker de kinderen motiveert, dat alle speerpunten aan de orde komen en dat het prentenboek meerdere keren herhaald wordt.

Stimulerende leeromgeving creëren

De leidster denkt tijdens het thema samen met de kinderen na over hoe het lokaal kan worden ingericht in de sfeer van het thema toveren. Het inrichten van het lokaal hoeft niet meteen klaar te zijn. Wanneer peuters kunnen meedenken en meehelpen bij de inrichting van het lokaal gaat een thema nog meer leven in de groep. Suggesties voor de inrichting van de peuterspeelzaal staan in het boek *Peuters Interactief met Taal*, hoofdstuk 6. Beschreven zijn onder andere de boekenhoek en het boekenrekje, de thematafel en de vertelkoffer, de boekenmuur en de computerhoek. Hierna volgen tips voor het inrichten van de peuterspeelzaal bij de activiteitencyclus *Er was eens...*

Toverhoek

In de toverhoek ligt bijvoorbeeld verkleedkleding voor een tovenaar. In de hoek liggen materialen om mee te toveren, zoals een toverstok, een toverboek, potjes met toverpoeder of steentjes en materialen om te voorschijn te toveren, zoals een doek, een konijn en dergelijke. In de toverhoek kunnen verschillende potjes staan waarop een etiket is geplakt, met de inhoud van het potje (bijvoorbeeld toverpoeder, zilveren snippers). De leidster kan toverspreuken of toverrecepten neerleggen waarop de tekening van het etiket staat, zodat de kinderen weten wat ze nodig hebben om bijvoorbeeld een konijn te toveren.

Tito tovenaarshoek

In de huishoek wordt het prentenboek nagespeeld. Hier ligt bijvoorbeeld kleding voor een clown (Tito) en kleding voor een tovenaar (Hecko). Door materialen als een toverstok, een toverhoed, toverpoeder en een (speelgoed) konijn neer te leggen, kunnen de peuters het prentenboekverhaal zelf naspelen. De kinderen kunnen ook zelf een nieuw verhaal bedenken wat Tito en Hecko samen meemaken.

De toverspreukenmuur

In de peuterspeelzaal wordt een wand gebruikt om verschillende toverspreuken op te hangen. Dit kunnen zelf bedachte toverspreuken van de kinderen zijn met tekeningen van de materialen die je nodig hebt om tijdens het uitspreken van de toverspreuk te gebruiken (bijvoorbeeld zilveren snippers). De kinderen tekenen wat je krijgt als je de toverspreuk uitspreekt (bijvoorbeeld een muis). De leidster kan er bij schrijven hoe je het moet doen, bijvoorbeeld: *neem zilveren snippers en laat deze zachtjes over de steen dwarrelen, de steen verandert in een muis.*

Fotomuur/tovermuur

Op de fotomuur komen foto's te hangen die tijdens de tovertruc van de tovenaar zijn gemaakt en bijvoorbeeld foto's van kinderen die aan het toveren zijn in de toverhoek. Bij de foto's kunnen woordstroken die door de leidster zijn gemaakt worden opgehangen. Het doel is niet om de kinderen de stroken te laten lezen, maar om hen splendorwijs in aanraking te brengen met geschreven taal.

Verteltafel bij het prentenboek

Tijdens de introductie van het centrale prentenboek *Tito tovenaar* wordt een verteltafel ingericht met materialen die in het verhaal voorkomen, zoals een knuffel van een konijn, een afbeelding van een tovenaar en een clown, een toverhoed, een toverstok en dergelijke. In de loop van de voorleescyclus wordt deze aangevuld met voorwerpen, afbeeldingen, tekeningen en knutselwerkjes die met het prentenboek en het thema te maken hebben. De verteltafel dient ter ondersteuning tijdens het voorlezen of vertellen van het prentenboek en ondersteunt bij het navertellen en naspelen van het verhaal door de peuters.

Thematafel

Tijdens het thema *Er was eens ...* kan de leidster samen met de kinderen een thematafel inrichten. Hierop komen informatieve afbeeldingen, materialen en boeken die te maken hebben met het thema. Bij de thematafel kunnen woordstroken met een tekening van het woord een plaats krijgen.

Boekenhoek, luisterhoek en computerhoek

In de boekenhoek krijgen verschillende boeken over toveren een plaats. Een lijst met suggestie voor boeken is opgenomen in bijlage 2. De leidster kan in de boekenhoek samen met enkele kinderen boeken voorlezen of zich door de kinderen laten 'voorlezen'. Hierdoor komen de kinderen in verschillende contexten in aanraking met de nieuwe themawoorden.

In deze boekenhoek kan ook een luistergedeelte gemaakt worden of een speciale luisterhoek ingericht worden. De kinderen kunnen hier met behulp van een cassette recorder of een cd-speler luisteren naar verhalen, versjes en liedjes over toveren. De leidster kan het centrale prentenboek *Tito tovenaar* zelf op cassette of cd inspreken.

In de computerhoek kunnen de kinderen een digitale versie van het prentenboek *Tito tovenaar* bekijken, de digitale fotoshow van de foto's van de tovertruc, spelletjes over toveren spelen of luisteren naar verhalen en liedjes over toveren.

Boekenmuur

Op de boekenmuur kan de verhaallijn van het centrale prentenboek zichtbaar maken. Ze kopieert de belangrijkste prenten uit het prentenboek. De gekopieerde bladzijdes legt zij samen met de kinderen in de goede volgorde. Daarna worden de platen in de juiste volgorde op de boekenmuur gehangen. De verhaallijn wordt voor de peuters op deze manier zichtbaar. Ook ouders kunnen samen met hun kind praten over het boek en in één oogopslag zien waar de kinderen mee bezig zijn.

Fase 1 Introductie

Anker

De tovertruc

Activiteiten

1. Nabespreken anker: beeldwoordenweb maken
2. Introductie van het thema
3. Verkennen prentenboek in de kleine kring
4. Nabespreking in de kleine kring: kernwoorden verduidelijken
5. Introductie van het prentenboek in de grote groep
6. Interactief voorlezen van prentenboek aan hele groep
7. Nabespreken van het prentenboek: kernwoorden verduidelijken
8. Versje of liedje
9. Ouders betrekken bij het thema

Anker

Een tovertruc

Het anker van deze cyclus is een tovertruc, waarin het centrale prentenboek te voorschijn wordt getoverd. De leidster kan zich als tovenaar verkleden of hiervoor iemand anders vragen. De tovenaar onderneemt samen met de kinderen een aantal tovertrucs en tot slot tovert hij of zij het centrale prentenboek *Tito tovenaar* te voorschijn. Tijdens het toveren maakt de leidster foto's van de tovertrucs en de kijkende en helpende kinderen.

Activiteiten

1. Nabespreking anker: beeldwoordenweb maken
De leidster praat met de peuters in de grote kring na over het anker: *Wat hebben we gezien? Wat deed de tovenaar? Wat heeft de tovenaar te voorschijn getoverd? Vertel er eens iets over.* Samen met de peuters wordt een beeldwoordenweb gemaakt over toveren. De peuters benoemen wat ze hebben gezien en waar ze aan denken bij het thema toveren. De woorden die door de kinderen worden genoemd worden op een groot vel papier geschreven en de leidster maakt hier kleine tekeningen bij. De leidster stimuleert hierbij het gebruik van de kernwoorden die bij de cyclus horen. Er ontstaat zo een beeldwoordenweb over toveren. Dit beeldwoordenweb kan op ooghoogte in de peuterspeelzaal worden opgehangen, bijvoorbeeld in de toverhoek.

2. Introductie van het thema

De leidster vertelt dat ze de komende weken met het thema toveren aan de slag zullen gaan en veel over toveren zullen leren. Ze praat met de peuters over de inrichting van een toverhoek, waar de kinderen allerlei ontdekactiviteiten rondom toveren kunnen ondernemen. De leidster heeft een aanzet gemaakt met de inrichting, maar laat nog veel ruimte over om de kinderen mee te laten denken. Daarna doen de kinderen één van de volgende activiteiten in de kleine kring:

De leidster maakt een keuze uit onderstaande suggesties.

- Tijdens het toveren worden door de leidster digitale foto's gemaakt van de tovenaar, de tovertrucs, de kijkende en helpende kinderen. Van deze foto's kan een digitale fotoshow met PowerPoint gemaakt worden voor gebruik op de computer. De leidster spreekt samen met een klein groepje kinderen met een microfoon in wat er te zien is op de foto en bijvoorbeeld welke toverspreuk gebruikt werd. Zie ook *Peuters Interactief met Taal*, pagina 77.
- De leidster bekijkt de foto's van de tovertrucs met een klein groepje kinderen. De leidster bespreekt met de kinderen hoe de tovertruc ging, wat de tovenaar er voor nodig had en wat er uiteindelijk te voorschijn werd getoverd. Met de kinderen worden tot slot zelf tovertrucs bedacht. De leidster stelt vragen om het gesprek met de peuters op gang te brengen. *Wat willen we toveren? Wat hebben we daarvoor nodig?*
- De leidster bekijkt met een klein groepje kinderen de foto's van de tovertrucs. De leidster kan de volgende vragen stellen om het gesprek met de peuters op gang te brengen. *Wat gebeurde er op de foto? Wat ging de tovenaar toveren? Welke toverspreuk werd er toen gebruikt? Welke toverspreuk zouden we zelf kunnen bedenken?*
- De leidster richt met een klein groepje kinderen een fotomuur of een fototafel in waarop de foto's van de tovenaar te zien zijn. Op de tafel kunnen ook plaatjes, boeken en andere tovermaterialen een plaats krijgen. De leidster bekijkt met de taalzwakkere peuters regelmatig de materialen op de fototafel of de foto's aan de fotomuur. De fototafel kan uitgebreid worden tot een thematafel.
- De peuters tekenen in het gezinsportfolio over de tovenaar en de tovertrucs die ze gezien hebben. De leidster kan er ook voor kiezen om een foto van een tovertruc die de peuter zelf heeft uitgekozen, in het gezinsportfolio te plakken. De peuter bedenkt wat er bij moet komen te staan en de leidster noteert dit.

2. Verkennen van het prentenboek in de kleine kring

De leidster introduceert het prentenboek *Tito tovenaar* van Guido van Genechten (2005) in kleine groepjes van maximaal vijf kinderen. Zeker voor de minder taalvaardige kinderen is het belangrijk om het prentenboek eerst in een kleine groep voor te bespreken.

Voor de introductie kan de leidster gebruik maken van concrete materialen, foto's en plaatjes die ze heeft verzameld om de betekenis van de kernwoorden uit het prentenboek te verduidelijken. Vooraf aan de bespreking van het prentenboek begint de leidster met: *er was eens ... een tovenaar...*

Tijdens de introductie gaat de leidster na hoeveel voorkennis de peuters al hebben over het thema toveren. De activiteit vindt bijvoorbeeld plaats bij de thematafel. De peuterleidster vraagt de peuters wat ze zien op de thematafel. De kinderen mogen om de beurt een voorwerp of een afbeelding van de thematafel pakken en alle kinderen mogen vervolgens vertellen wat ze weten over het voorwerp of de afbeelding. De leidster laat de kinderen nadenken over de voorwerpen:

- *Wat zou dit kunnen zijn?*
- *Wat zou je ermee kunnen doen?*

De leidster stelt niet teveel vragen, ze laat vooral de kinderen vertellen.

De leidster laat de kaft van het prentenboek *Tito tovenaar* zien. Ze bespreekt met de peuters wat er op de voorkant van het boek te zien is. Vervolgens bladert ze samen met de kinderen door het boek en laat de kinderen reageren op de afbeeldingen. Door de kinderen te laten vertellen wat ze zien, laat de leidster de kinderen het verhaal zelf vertellen. De leidster stelt niet te veel vragen. Als het nodig is, stelt zij vooral open vragen. Ook kan de leidster een peuter vragen om een voorwerp of afbeelding te pakken, wanneer dit in het verhaal naar voren komt. Vooral de taalzwakke kinderen moeten bij deze activiteit extra aandacht krijgen.

Als aanvulling kan het prentenboek in de moedertaal van het kind aangeboden worden. Dit kan een leidster, assistent of ouder doen die de moedertaal van het kind spreekt. Deze persoon gaat daarbij in op moeilijke woorden en begrippen en controleert of de kinderen het verhaal in de moedertaal begrijpen. De leidster kan tot slot het boek gekopieerd meegeven aan de ouders, zodat zij het thuis nogmaals kunnen voorlezen of in hun eigen taal kunnen vertellen. De leidster kan het verhaal ook in de moedertaal inspreken of laten inspreken, waardoor de peuters regelmatig het verhaal in de eigen moedertaal terug kunnen horen.

4. Nabespreking in de kleine kring: kernwoorden verduidelijken
De peuters hebben tijdens het bekijken van het prentenboek *Tito tovenaar* kennism gemaakt met een aantal nieuwe woorden. De leidster verduidelijkt de kernwoorden nogmaals aan de hand van de materialen op de thematafel of verteltafel, door middel van voor- en nadoen of door uitleg te geven met eenvoudige woorden. De leidster kan de voorwerpen spannend introduceren door deze te voorschijn te toveren. De leidster maakt gebruik van de leidstervaardigheden voor het gericht werken aan woordenschatstimulering, *Peuters Interactief met Taal*, pagina 62.

5. Introductie van het prentenboek in de grote groep
Met behulp van een toverhoed (of vertelkoffer) kan de interesse voor het prentenboek worden gewekt. In de hoed zitten concrete materialen en plaatjes van de kernwoorden die in het boek voorkomen. De inhoud van de hoed is afgestemd op het ontwikkelingsniveau van de kinderen. Zie ook *Peuters Interactief met Taal*, pagina 94.

De leidster tovert de voorwerpen met een toverstok één voor één uit de toverhoed te voorschijn. De leidster zet bijvoorbeeld de hoed in de kring en vraagt de kinderen wat er in de hoed zou kunnen zitten. Nadat de leidster het voorwerp, bijvoorbeeld een kip, uit de hoed heeft getoverd stimuleert de leidster de kinderen te vertellen wat het is en welke ervaringen zij hebben met het voorwerp. Na afloop kan de leidster de voorwerpen een plaats geven op de verteltafel. Doordat de minder taalvaardige kinderen eerder kennis hebben gemaakt met de voorwerpen, kunnen zij actief deelnemen aan de activiteit.

6. Interactief voorlezen van het prentenboek aan de hele groep
De leidster laat de voorkant van het prentenboek *Tito tovenaar* zien. Ze stelt enkele vragen: *Waar zou het boek over gaan? Waarom denk je dat?* Ze leest de titel van het boek voor en vraagt aan de kinderen waar ze nu denken dat het boek over zal gaan. De leidster wijst aan waar je kunt lezen hoe het boek heet. Aan de hand van de illustratie op de kaft en de titel laat de leidster de kinderen dus voorspellen waar het boek over zal gaan. Vervolgens leest de leidster het boek interactief voor. De leidster begint het verhaal met: *er was eens... een tovenaar...*
Belangrijk is dat de kinderen tijdens het voorlezen de prenten kunnen zien. Tijdens en na het lezen besteedt de leidster aandacht aan de kernwoorden. Ook mogen de kinderen tijdens het voorlezen reageren op het verhaal en de tekeningen. De leidster maakt

gebruik van de leidstervaardigheden voor interactief voorlezen. Deze staan beschreven in *Peuters Interactief met Taal*, pagina 72.

7. Nabespreken van het prentenboek: kernwoorden verduidelijken

Na het voorlezen besteedt de leidster in kleine groepjes aandacht aan de kernwoorden in het verhaal. Ze maakt gebruik van de attributen van de verteltafel om de woorden te verduidelijken. Ze tovert de materialen bijvoorbeeld opnieuw uit de toverhoed. De leidster geeft niet direct de uitleg van een moeilijk woord, maar laat de kinderen ook zelf meedenken over de betekenissen van woorden. Wanneer moeilijke woorden zijn afgebeeld op een illustratie uit het boek kan de leidster deze woorden tijdens het voorlezen aanwijzen op de illustratie of de illustratie erbij pakken.

8. Een lied

De leidster biedt een lied aan dat te maken heeft met het thema. Ze kan gebruik maken van een flap waarop het lied staat uitgeschreven en waarop plaatjes of tekeningen staan van de woorden die erin voorkomen. Hierdoor kunnen de peuters het lied volgen met behulp van de plaatjes. Ook ondersteunt de leidster de tekst met handelingen en bewegingen, waardoor de peuters de betekenis beter onthouden.

De leidster biedt bijvoorbeeld het onderstaande lied aan:

- *Timpe tampe tovenaar* (Linders & Duijx, 2006).

9. Ouders betrekken bij het thema

De leidster plakt een foto van het bezoek van de tovenaar, die de peuter zelf heeft uitgekozen, in het gezinsportfolio. De peuter bedenkt wat er bij moet komen te staan en de leidster noteert dit. In het portfolio kan ook een kopie van een pagina uit het centrale prentenboek of het lied geplakt worden, zodat de ouders dit thuis met hun kind kunnen bespreken of zingen. De peuters nemen het gezinsportfolio mee naar huis. De leidster vraagt aan de ouders of zij zelf thuis ook iets in het portfolio willen plakken, tekenen of schrijven (zie voorbeelden in bijlage 1 en 3).

Fase 2 Kernwoorden

1. Kernwoorden bespreken met de tovenaar
2. Verhaal nogmaals voorlezen
3. Nabespreking met aandacht voor kernwoorden
4. Verwerkingsactiviteiten
5. Boekenmuur uitbreiden
6. Portfolio's bekijken

Activiteiten

1. Kernwoorden bespreken met de tovenaar
Voor de introductie van de kernwoorden verkleedt de leidster zich bijvoorbeeld als een tovenaar. De leidster vertelt aan de kinderen dat ze een tovenaar is, hoe ze heet en dat ze heel goed kan toveren. De leidster stelt vragen over het boek, hoe het heet en waar het over gaat. De leidster stelt stimulerende vragen over de gebeurtenissen in het verhaal en voorspellingen over het verhaal. Wanneer er weinig uit de kinderen zelf komt stelt de leidster stimulerende vragen om de peuters op weg te helpen. De leidster vraagt bijvoorbeeld aan de peuters wat iets is. *Een toverstok? Wat is dat?* De leidster laat de kinderen de voorwerpen van de vertelafel uit de toverhoed te voorschijn toveren. Wanneer dit niet mogelijk is kunnen de kinderen of de leidster het woord omschrijven of uitbeelden. Op deze interactieve wijze komen de kernwoorden uit het prentenboek naar voren.
2. Verhaal nogmaals voorlezen
De leidster of tovenaar vertelt tegen de peuters dat ze het verhaal nog een keer voor zal lezen. De leidster leest het boek letterlijk voor. Belangrijk is dat de kinderen tijdens het voorlezen de prenten van het boek kunnen zien. De kinderen reageren op het verhaal en de prenten. De leidster kan gebruik maken van de suggesties die hieronder gegeven worden. De kernwoorden staan in het overzicht vet gedrukt. Deze woorden leren de kinderen door het herhaald voorlezen van het prentenboek kennen. Voor iedere vraag of opmerking in het overzicht staat een symbool.

Verhaalsymbolen

- Aanmoediging voor de kinderen om iets te doen
- Beweging / actie die de leidster doet
- Concreet voorwerp dat de leidster laat zien
- Vraag die de kinderen uitnodigt om antwoord te geven
- Omschrijving van een woord of een begrip

Suggesties per bladzijde

De tekst is afkomstig uit *Tito tovenaar* (Guido van Genechten, 2005)

Tito tovenaar (kaft)	? ☞	Wat is een tovenaar ? Waar zie je de toverstok?
(eerste prent, waarop alleen Tito te zien is en de titel van het boek)	? ?	Tito wil leren toveren. Zou jij dat ook willen leren? Heb je wel eens geprobeerd te toveren? Wat deed je?
Tito vindt Hecko geweldig Elke avond kijkt hij vol bewondering Optreden in circus Rondo	? ① Y ☞ ? 👁	Wie vindt jij erg goed of geweldig? Als je vol bewondering kijkt vindt je het heel knap wat iemand doet De leidster kijkt vol bewondering Kunnen jullie ook zo kijken? Wat is een optreden? De leidster laat een afbeelding van een circus zien
Hecko kan echt toveren Hij strooit toverpoeder over zijn hoed ... komen de gekste dingen uit zijn hoed	? ? ☞ ☞	Wat is toveren? Wat is toverpoeder? Wat is strooien? Laat maar eens zien hoe je toverpoeder strooit Wijs de hoed maar eens aan
Terwijl hij dapper met een stokje door de lucht zwaait	☞	Zwaai maar eens met je vinger door de lucht
Zijn hoedje blijft leeg	👁	De leidster laat een lege hoed zien
Kunt u mij leren toveren?	?	Wat is dat als je iemand iets leert? Heb jij iemand wel eens iets geleerd?
Speciaal voor jou doe ik de truc heel traag ... zwaai ik met mijn toverstokje ...	? ① ☞	Wat is een (tover)truc? Heel traag betekent heel langzaam Waar zie je de toverstok?
... zomaar een prachtig wit konijn uit zijn toverhoed	☞ ☞	Waar zie je het konijn? Waar zie je de toverhoed?
Als je maar gelooft dat je het kunt	①	Hecko bedoelt hier dat als je denkt dat je iets kan, het ook zal lukken
... met drie balletjes en een bos bloemen ... een geweldig applaus voor mijn nieuwe assistent	☞ ☞ ? ☞ ①	Waar zie je de balletjes? Waar zie je de bos bloemen? Wat is een applaus? Maak maar eens een applaus Een assistent is iemand die de tovenaar helpt
Hecko geeft zijn mantel ... aan Tito	?	Wat is een mantel?
Helemaal beneden op de bodem van de hoed heeft Tito een witte muis getoverd	Y ☞	De leidster laat zien aan de kinderen wat de bodem van een hoed is Wijs de muis maar eens aan
Bravo! Roepen Hecko en alle mensen	①	Bravo betekent dat Tito het heel knap heeft gedaan

3. Nabespreking met aandacht voor de kernwoorden

Na het voorlezen bespreekt de leidster het verhaal na met een kleine groepjes peuters. Zij besteedt aandacht aan de kernwoorden die nog niet voor alle kinderen duidelijk zijn. Zij verduidelijkt deze woorden met behulp van de voorwerpen die zij daarvoor heeft meegebracht. Ook door voor- en nadoen en door de woorden uit te leggen geeft zij betekenis aan de woorden.

4. Verwerkingsactiviteiten

De kernwoorden van het thema komen in de verwerkingsactiviteiten aan bod. De leidster maakt een keuze uit de volgende activiteiten:

- De leidster zoekt een versje of verhaal dat met het thema te maken heeft. Ze gebruikt concrete voorwerpen om de woorden uit het rijmpje of het verhaal te verduidelijken. Tijdens het opzeggen of vertellen liggen de voorwerpen uit het versje of het verhaal in de kring. De peuters mogen om de beurt een voorwerp pakken op het moment dat het genoemd wordt. Ook kan de leidster de voorwerpen vooraf aan de peuters geven en vragen of ze naar voren stappen op het moment dat 'hun' voorwerp in het versje of het verhaal wordt genoemd.
- De leidster laat de kinderen taal- en woordenschatspelletjes doen op de computer die passen binnen het thema.
- In de kring staat een grote toverhoed en er ligt bijvoorbeeld een hoepel. De leidster heeft enkele materialen verzameld die te maken hebben met het thema toveren en een aantal materialen die hier niets mee te maken hebben. De kinderen mogen één voor één een voorwerp pakken en vertellen wat het is en of het wel of niet in de toverhoed mag. Als het in de toverhoed mag dan hoort het bij het thema toveren en anders krijgt het een plaats in de hoepel.
- De kinderen kunnen tekeningen maken van hetgeen ze willen toveren en de materialen die ze bij de toverspreuk nodig hebben. De leidster schrijft de toverspreuk bij de tekening. Alle tekeningen van de kinderen kunnen gebundeld worden tot een groot toverboek. Dit toverboek kan een plaats krijgen in de toverhoek, waar de kinderen de boeken van elkaar kunnen bekijken.
- De peuters maken met hulp van de leidster een werkje over toveren, wat een plaats kan krijgen in het gezinsportfolio of bij de thematafel. Vooraf bespreekt de leidster met de kinderen hoe het werkje er uit ziet en of de kinderen ervaringen hebben met hetgeen ze gaan maken.
  - o De peuters prikken met hulp van de leidster een grote toverhoed uit. Deze wordt op een vel papier geplakt. Uit de hoed komen verschillende materialen, die zijn opgeplakt boven de hoed. Bijvoorbeeld glitters, plakrondjes of -vierkantjes, verfstippen, confetti en dergelijke. De leidster schrijft bij het werkje wat de peuter uit de hoed heeft getoverd.
  - o De kinderen prikken met hulp van de leidster een toverstok uit. Aan het einde van de toverstok worden sterretjes of glitters geplakt. De leidster schrijft bij het werkje wat de peuter graag wil toveren met de toverstok.
  - o De peuters maken een tekening van iets wat ze zouden willen toveren. De leidster schrijft bij de tekening wat de peuter heeft getoverd.

5. Boekenmuur uitbreiden

De leidster maakt een kopie van de kaft van het prentenboek *Tito tovenaar*. Enkele peuters kunnen de kopie inkleuren. De kaft van het boek krijgt een plaats op de boekenmuur waar alle boeken hangen die al eerder aan bod zijn geweest in de peuterspeelzaal.

6. Portfolio's bekijken

De portfolio's zijn teruggebracht door de ouders en sommigen zullen er iets ingeplakt of er iets in geschreven hebben. De kinderen mogen hun portfolio's laten zien en erover vertellen. Hier komen de themawoorden weer aan bod.

Fase 3 Verhaallijn

In deze fase ligt de nadruk op de verhaallijn van het prentenboek. De kinderen kennen nu de belangrijkste woorden van het prentenboek. De volgende stap is dat ze ook de verhaallijn kunnen volgen en naspelen of navertellen.

1. Introductie: luistervraag
2. Derde keer voorlezen, de verhaallijn
3. Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn
4. Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn
5. Naspelen van het verhaal

Activiteiten

1. Introductie: luistervraag

Voordat de leidster het verhaal nogmaals voorleest stelt ze een luistervraag. Deze vraag stimuleert de kinderen om na te denken over bepaalde gebeurtenissen in het verhaal. Hiermee bevordert zij ook de betrokkenheid van de peuters. Ze willen tijdens het luisteren immers een antwoord vinden op de luistervraag. De leidster stelt bijvoorbeeld de vraag: *Wat kan Hecko heel goed?* Of *Wat tovert Hecko uit zijn hoed?* Of *Wat tovert Tito uit zijn hoed?*

2. Derde keer voorlezen, de verhaallijn

De leidster leest het verhaal van *Tito tovenaar* nogmaals voor. Tijdens het voorlezen stelt de leidster vragen over bijvoorbeeld de hoofdpersoon (Tito) en de belangrijkste gebeurtenissen in het verhaal. Zij stelt vragen waardoor de verhaallijn duidelijker wordt voor de kinderen. De leidster maakt gebruik van de leidstervaardigheden interactief voorlezen. Deze staan beschreven in *Peuters Interactief met Taal*, pagina 72.

3. Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn

Nadat de leidster het verhaal heeft voorgelezen bespreekt ze samen met de kinderen of ze het antwoord op de luistervraag weten. De leidster stelt ook vragen over de hoofdpersoon (Tito), de belangrijkste gebeurtenissen in het verhaal en over de oplossing van het probleem van Tito. Door vragen te stellen over oorzaken en gevolgen in het verhaal bevordert de leidster het verhaalbegrip van de peuters. *Hoe komt het dat Tito nu kan toveren?* De leidster geeft de peuters daarnaast veel gelegenheid om zelf te praten, om opmerkingen te maken of vragen te stellen naar aanleiding van het verhaal.

4. Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn

De leidster kopieert een aantal platen uit het prentenboek, die de verhaallijn goed weergeven. De kinderen leggen de platen in de juiste volgorde, zo nodig met hulp van de leidster. De peuters kunnen de platen eventueel inkleuren. Vervolgens geeft de leidster de platen in de juiste volgorde een plaats op de boekenmuur. Tussendoor praat de leidster regelmatig met de peuters over alles wat aan de boekenmuur hangt. Zie ook *Peuters Interactief met Taal*, pagina 94.

5. Naspelen van het verhaal

De leidster maakt van Tito en Hecko een kartonnen afbeelding (kopie op karton). Aan de achterkant bevestigt zij een satéprikker of ijslollystokje, zodat stokpoppen ontstaan. De leidster kan er ook voor kiezen om te zorgen voor verkleedkleding van Tito en Hecko. In de kleine kring speelt de leidster met enkele peuters het verhaal na. Hierbij verandert de rol van de leidster geleidelijk. Eerst doet zij voor op welke manier je het verhaal kunt naspelen. Langzaam trekt de leidster zich meer terug.

Fase 4 Doorgaan op het thema

Wanneer kinderen meerdere keren met de nieuwe woorden uit het prentenboek in aanraking komen, is de kans groot dat ze de woorden en hun betekenis onthouden. Daarbij is van belang dat de kinderen de woorden niet alleen in de context van het prentenboek tegenkomen, maar ook in andere omgevingen. Dit kan door middel van activiteiten met concrete materialen, door het verhaal na te spelen, maar ook door andere boeken of teksten aan te bieden waarin hetzelfde thema centraal staat en dus veel dezelfde woorden voorkomen.

1. Introductie: boeken over hetzelfde thema
2. Voorlezen van nieuwe boeken
3. Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek
4. Verwerkingsactiviteiten rondom het thema
5. Gesprekken in de kleine kring
6. Digitaal prentenboek bekijken op de computer

Activiteiten

1. Introductie: boeken over hetzelfde thema

De leidster heeft een aantal (prenten)boeken verzameld, verhalend of informatief, die over hetzelfde thema gaan als het centrale prentenboek *Tito tovenaar*. De leidster tovert deze boeken te voorschijn en geeft ze een plaats in een boekenrekje.

De leidster tovert het prentenboek *Tito tovenaar* te voorschijn (uit een hoed of van onder een doek). Ze vraagt aan de kinderen of ze nog weten waar dit boek over gaat. Samen met de kinderen bekijkt ze ook de illustraties in de andere boeken. De leidster wijst de kinderen er op dat deze boeken ook over toveren gaan.

2. Voorlezen van nieuwe boeken

Samen met de kinderen kijkt de leidster naar de boeken over toveren, die de leidster te voorschijn heeft getoverd. De leidster gaat met de kinderen in de boeken op zoek naar tekeningen of foto's waarop ook getoverd wordt. De leidster laat de kinderen benoemen en vergelijken wat er getoverd wordt, waarmee er getoverd wordt en wie er tovert. Samen met de peuters bekijkt de leidster de illustraties in de boeken en bespreekt de overeenkomsten en de verschillen. Zo komen de kernwoorden ook in andere contexten aan bod en wordt het thema verder verdiept. Daarna kiezen ze samen een (prenten)boek dat de leidster op interactieve wijze voorleest. Ze besteedt met name aandacht aan de kernwoorden die ook centraal staan in het prentenboek en het thema van deze cyclus.

3. Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek

Na afloop van het verhaal legt de leidster een relatie met het centrale prentenboek. Ze stelt vragen als *Wat is er anders in dit boek? Wat is er hetzelfde als in het boek van Tito tovenaar?*

4. Verwerkingsactiviteiten rondom het thema

De peuters doen verschillende verwerkingsactiviteiten rond het thema toveren. De leidster maakt een keuze uit de volgende activiteiten:

- Samen met de leidster zingen de kinderen een lied over toveren of zeggen ze een versje op.
- De peuters doen in twee- of drietallen een woord- of taalspelletje op de computer.
- De leidster speelt met de peuters mee in de hoeken, bijvoorbeeld in de toverhoek.
- In de kring staat een grote toverhoed. Hierin stopt de leidster een voorwerp dat te maken heeft met het thema toveren. Alle kinderen doen de ogen dicht wanneer de leidster iets in de toverhoed stopt. De leidster spreekt een toverspreuk uit. Om de beurt mogen de kinderen in de hoed voelen welk voorwerp in de hoed zit. Het kind omschrijft wat het voelt en zegt wat het denkt dat er in de hoed is getoverd.

5. Gesprekken in de kleine kring

Nu de peuters een aantal boeken hebben gezien over toveren, voert de leidster een aantal gesprekken in de kleine kring. De vragen die hieronder staan, zijn slechts bedoeld om het gesprek op gang te brengen. De leidster laat de peuters zo veel mogelijk op eigen initiatief vertellen. De leidster maakt een keuze uit de volgende activiteiten:

- Kringgesprek over toveren: *Wat is toveren? Wat heb je nodig om te toveren? Wie kunnen toveren? Wat zou jij willen toveren?*
- Kringgesprek over toverspreuken: *Wat is een toverspreuk? Waarvoor heb je een toverspreuk nodig? Welke toverspreuken kunnen we zelf bedenken? Wat hebben we nog meer nodig?*
- Kringgesprek over wat je zelf zou willen toveren als je een tovenaar was. *Wat zou jij willen toveren? Waarom zou je dat willen?*
- Kringgesprek over hulp vragen van iemand: *Tito vraagt Hecko om hem te helpen. Heb jij dat ook wel eens gedaan? Wat deed je? Ben je ook wel eens door iemand geholpen? Wat vind je daarvan?*

6. Digitaal prentenboek bekijken op de computer

In twee- of drietallen bekijken en beluisteren de peuters een digitaal prentenboek op de computer. De leidster kan hiervoor bijvoorbeeld het prentenboek *Tito tovenaar* digitaliseren. Zie voor het digitaliseren van een prentenboek www.detaallijn.nl
NB Het maken van een digitaal prentenboek is toegestaan voor eigen gebruik, maar dit mag niet op grotere schaal verspreid worden zonder auteursrechten te betalen.

Fase 5 Napraten

In deze fase wordt de activiteitencyclus afgerond. De leidster praat met de kinderen na over de activiteiten die ze samen hebben ondernomen bij het thema *Kriebelbeestjes* en het centrale prentenboek *Het hongerige Rupsje*.

1. Gesprek bij de boekenmuur: *Wat weten we nu?*
2. Voorwerpen thema bij elkaar zoeken
3. Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bespreken
4. Peuters vertellen het verhaal zelf na
5. In de hoeken spelen met de voorwerpen
6. Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio
7. Boekje met voorwerpen gaat in koffertje mee naar huis

1. Gesprek bij de boekenmuur: *Wat weten we nu?*

De leidster bespreekt met de peuters bij de boekenmuur wat ze weten van het prentenboek en het thema. De leidster verzamelt en bekijkt de werkjes die de kinderen hebben gemaakt. De leidster praat er met de kinderen over wat ze leuk vonden in het boek of bij het thema.

2. Voorwerpen thema weer bij elkaar zoeken

De leidster legt de voorwerpen die gedurende de activiteitencyclus op de thematafel hebben gestaan in bijvoorbeeld een grote toverhoed. De kinderen mogen om de beurt een voorwerp te voorschijn toveren. De leerkracht laat afwisselend een kind iets toveren en dan benoemen wat het is of de leidster geeft het kind een opdracht om iets te toveren uit de hoed en laat hen in de hoed kijken om het voorwerp er uit te pakken.

3. Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bedenken

Als alle spullen te voorschijn zijn getoverd, wordt gekeken of alle voorwerpen wel bij het boek horen. De leidster bespreekt met de kinderen of de voorwerpen bij het boek horen en waarom dat zo is. Aan de hand van de verschillende voorwerpen proberen de kinderen samen met de leidster de verhaallijn van *Tito tovenaar* op te bouwen. Met het boek erbij kan nog eens gekeken worden of alle voorwerpen van de verteltafel inderdaad gevonden zijn.

4. Peuters vertellen het verhaal zelf na

De peuters die er aan toe zijn, kunnen het prentenboek zelf navertellen en 'voorlezen' aan anderen. Een groepje peuters kan het verhaal samen of om beurten navertellen. De leidster bewaakt daarbij het proces vanaf de zijlijn en laat de peuters zoveel mogelijk zelf vertellen. Als de kinderen er niet zelf uit komen kan de leidster een vraag stellen om de interactie weer op gang te brengen. Na afloop krijgen de peuters een applaus; dit is een belangrijke succeservaring.

De leidster kan ook hier verkleedkleding van Tito en Hecko neerleggen of stokpoppen maken. De peuters kunnen met behulp van de verkleedkleding of de stokpoppen het verhaal navertellen, waarbij iedere peuter een eigen rol heeft.

Door de kinderen de voorwerpen van het thema zelf te laten zoeken en ze met de voorwerpen het verhaal te laten vertellen kan de leidster nagaan in hoeverre de kinderen de aangeboden begrippen kennen en begrijpen en welke aspecten (in de toekomst) nog meer aandacht behoeven.

5. In de hoeken spelen met de voorwerpen

De voorwerpen zijn verspreid in de verschillende hoeken in het lokaal. De kinderen kunnen er tijdens het vrij spel mee spelen.

6. Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio

Aan het einde van het thema selecteren de peuters samen met de leidster de werkjes voor in het gezinsportfolio. Van de werkjes die niet in het portfolio passen, kan eventueel een foto gemaakt worden. Aan de hand van het portfolio praten de peuters met de leidster over alles wat ze hebben geleerd. Het portfolio gaat daarna mee naar huis, zodat ook de ouders een beeld krijgen van de ontwikkeling van hun kind.

7. Boek met voorwerpen gaat in koffer mee naar huis

De leidster doet het prentenboek samen met een aantal voorwerpen in een koffer. Om de beurt mogen de peuters de koffer een aantal dagen mee naar huis nemen. De kinderen kunnen aan de ouders het verhaal vertellen van het prentenboek *Tito tovenaar* en alle voorwerpen uit het verhaal laten zien.

Eindevaluatie

1. Ontwikkeling van de peuters bijhouden met gezinsportfolio en woordenmap
2. Leidsters evalueren het thema: wat liep goed en wat kon beter?
3. Verzamelen materialen en ideeën voor volgend jaar

1. Ontwikkeling van de peuters bijhouden met gezinsportfolio en woordenmap
Het gezinsportfolio is een belangrijk hulpmiddel bij de evaluatie van de ontwikkeling *van* de peuter. Maar de leidster kan het portfolio ook gebruiken voor evaluatie *met* de peuter. Door de verschillende werkjes van de peuter te dateren en na een aantal maanden te vergelijken krijgt de leidster een beter zicht op de ontwikkeling van het kind. Zij kan aan de hand van het gezinsportfolio met de peuters praten over hun werk. Ook de ouders kunnen dit thuis doen. Zo zien de peuters welke vorderingen ze hebben gemaakt en wat ze al kunnen. Door hierover vervolgens met de ouders te praten, betreft de leidster de ouders bij de ontwikkeling van hun kind.

De leidster heeft in een woordenmap bijgehouden welke nieuwe woorden de kinderen hebben geleerd. De leidster kan de woordkennis nogmaals evalueren door plaatjes of tekeningen bij de kernwoorden in het gezinsportfolio te plakken en na een aantal maanden met de kinderen na te gaan of ze de woorden nog kennen. Ook hiervan maakt de leidster aantekeningen.

2. Leidsters evalueren het thema: wat liep goed en wat kon beter?
Na afloop van de cyclus gaat de leidster bij zichzelf na of de planning die zij van tevoren heeft gemaakt ook daadwerkelijk is uitgevoerd. Wat ging hierbij goed en wat liep minder voorspoedig? Zijn alle speerpunten van de Taallijn VVE aan de orde gekomen? Is er herhaald en interactief voorgelezen? Was er voldoende aandacht voor het oefenen van de woordenschat, gesprekken in de kleine kring en ouderbetrokkenheid? Is de computer zinvol ingezet? Als een onderwerp niet voldoende aan de orde is gekomen, stelt zij vast wat de oorzaak was en bedenkt zij een oplossing voor de volgende keer. Ook bekijkt de leidster de achtergrondinformatie bij de verschillende leidstervaardigheden in het boek *Peuters Interactief met Taal* en gaat bij zichzelf na welke vaardigheden zij bij het volgende thema speciaal aandacht wil geven.

3. Verzamelen materialen en ideeën voor volgend jaar
De leidster verzamelt alle materialen die bij het thema gebruikt zijn in een kist of doos. Hierin komen ook alle aanvullingen, opmerkingen van de leidster en het planningsformulier. Een volgende keer kan de leidster het thema dan zo weer gebruiken.